DE LOKALE GESCHIEDENIS
VAN DE GEMEENTE RHEDEN EN ROZENDAAL

Jaargang 54
Nummer 160
September 2008

AMBT & HEERLIJKHEID

Huize Avegoor, Ellecom

Zusterhuis Salem, Ellecom

Bakkerij lunchroom Troost, Ellecom

Oudheidkundige Kring
RHEDEN-ROZENDAAL

Doelstelling

De Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal is opgericht 11 januari 1954 en heeft zich ten doel gesteld:

De bevordering van de kennis van de geschiedenis van land en volk van de Veluwezoom, in het bijzonder van de gemeente Rheden en Rozendaal. De Vereniging tracht dit doel te bereiken door het houden van lezingen en exposities, het bewaren van historische voorwerpen en door het bevorderen van plaatselijk onderzoek op historisch gebied alsmede door steun van en samenwerking met instellingen, stichtingen en verenigingen die een soortgelijk doel nastreven.

Activiteiten

Het archief van de Kring wordt bewaard in het Gelders Archief Arnhem en omvat een grote verzameling boeken, dia's, foto's en andere voorwerpen. In overleg zijn deze archiefstukken voor eenieder te raadplegen.

Vier maal per jaar wordt er een lezing gehouden door een deskundige, die een interessant onderwerp belicht. In de zomer en de winter wordt voor de leden een excursie georganiseerd. Het eigen periodiek verschijnt per kwartaal, waarin onderwerpen behandeld worden die een raakvlak hebben met zowel de locale als regionale geschiedenis.

De kring heeft ook een inspirerende website die pro-actief beheerd wordt.

De kring is aangesloten bij het Gelders Erfgoed.

Bestuur

Voorzitter en secretaris
E. Olde Rikkert
Sophiastraat 42, 6882 NL Velp
026-3646618 / e.olderikkert@planet.nl

Vice-voorzitter
W.M.J. de Wit
Diepesteeg 25, 6994 CC De Steeg
026-4954344 / walter.dewit@hetnet.nl

Penningmeester en ledenadministratie
H.A. Lampe
Havikerwaard 53, 6994 JH De Steeg
0313-633001 / andre.lampe@planet.nl

Bestuursleden
D. Bruil
0313-450217 / m.bruil@bruilleisure.nl

W. Maresch
0313-423045
wencel.maresch@planet.nl

T. van de Werf
026-3616164 / 06-17301002
tanny@tiscali.nl

Website
www.oudheidkundigekring.nl

Webmaster
G. de Jong
026-4954780 / gerrit.dejong@chello.nl

Alle rechten voorbehouden.
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever

Ambt & Heerlijkheid

Is een uitgave van de Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal en verschijnt 4 keer per jaar.
Nummer 160, september 2008
ISSN 1384-3362

Redactie
W.M.J. de Wit, red. voorzitter
walter.dewit@hetnet.nl

M.C.A.P. Brekelmans-Roelofs
hildebrekelmans@upcmail.nl

I.M. ten Holte-Oerlemans
ida-maria@planet.nl

J.P. Rijnbende
hans.rijnbende@planet.nl

P.J. den Boer-Pinxter
nellekepinxter@chello.nl

Redactieadres
W.M.J. de Wit (zie vice-voorzitter)

Abonnement
In combinatie met het lidmaatschap van de Oudheidkundige Kring
Abonnement € 21,-- per jaar

Bankrekening
556713591 Oudheidkundige Kring Rhe De Steeg

Losse nummers € 4,25 per stuk
Te verkrijgen bij: Jansen & De Feijter en Bruna te Velp, Read Shop te Rheden en Bruna te Dieren

Vormgeving
M. van Kooi

Druk
Nextprint Rosmalen

Inhoud

1 *Inhoud en woord van de redactie*
W. de Wit

2 *Ellecom (deel 7)*
J. Striker

7 *Rectificatie*

8 *Torense allee*
S. Dekker

13 *Jojo Sjaggum*
S. de Wit

16 *Emmastraat*
H. Roelofs

18 *Landgoed Overbeek (deel 3)*
N. den Boer-Pinxter

27 *Boekbespreking*
W. de Wit

28 *Verslag wandeling Rozendaal*
F. Slijkoord

29 *Bestuursmededelingen*
E. Olde Rikkert

Van de redactie,

Het Open Monumentenweekend staat dit jaar in het teken van: SPOREN
En van sporen weten wij als mens heel veel. In feite gaat A&H meestal voornamelijk over sporen die we als mens achterlaten in het landschap, in dorp of stad of op papier of in het milieu.
De sporen van de mens zijn niet meer weg te denken uit onze wereld.
Toch zijn er tijden geweest in de geschiedenis van de mens, waarin we liefst helemaal geen sporen achter wilde laten, om niet in plaats van jager, als prooi gezien te worden. Maar die tijd ligt in de verre prehistorie. Sinds we ons bewust zijn geworden van onze schijnbare dominantie in deze wereld hebben we vele monumentale gebouwen zoals tempels en paleizen opgericht en wegen, grafheuvels en hunebedden achtergelaten als bewijs van onze aanwezigheid en macht over de materie. Echter, als je met je ouders ging kamperen, moest je altijd de kampeerplek achter laten, alsof je er niet geweest was. Zo tegenstrijdig kan een mens dus zijn.
Maar hoe groots de scheppingen van de mensen ook zijn, het blijk dat alles toch ook weer relatief snel door de natuur heroverd kan worden. Toen de Romeinen hun nederzetting bouwde, in wat toen nog niet Velpzuid was, hadden ze vast niet gedacht dat we 2000 jaar later alleen nog maar wat ronde donkerverkleurde aarde terug zouden vinden, als bewijs dat er ooit een boerderij gestaan had. Aan de hand van de scherven die er gevonden zijn blijkt dat de boerderij uit de eerste of tweede eeuw van onze jaartelling stamt.
Ook deze A&H is een nieuw spoor uit het verleden en men kan zich terecht afvragen hoelang dit papieren spoor bewaard blijft.

Opkomst en Bloei van Ellecom in de 19e eeuw

Deel 7

John Striker

In deze 7e aflevering in de serie over opkomst, bloei en neergang van het toerisme in Ellecom vervolgen we onze wandeling uit het vorige artikel langs de oude Rijksstraatweg, waar we ter hoogte van de oude lunchroom Troost waren aangekomen.

De Rijksweg vanaf de Kastanjelaan tot aan Villa Klein Avegoor (het latere Jeugdland) vormde in de laatste dertig jaar van de negentiende eeuw tot vrijwel 1910 het decor van vele bouwactiviteiten.
Waren er elders, vooral aan de oostelijke zijde in Ellecom, reeds menige grote villa's op eveneens grote grondstukken verrezen, aan deze westelijke zijde was tussen de enkele verspreid staande huizen, voldoende ruimte om de ene na de andere woning te bouwen.
De westelijke Rijksweg groeide uit tot een lintbebouwing van over het algemeen toch ook grote huizen. Vrijwel alle dongen niet veel jaren later mee naar de gunst van de toerist teneinde hen logies te kunnen bieden. In het vorige artikel waren we al dieper ingegaan op pensions als Heuvelzicht en Beukenoord. We pakken de draad weer op bij de oude bakkerij van Troost.

Bakkerij Troost

Op nr. 22 vinden we het pand waar tot 1969 bakkerij Troost gevestigd is geweest.
Bakkerij Troost vestigde zich in 1862 in een oud huis dat uit het midden van 1700 stamde. Begin 1900 viel het pand ten prooi aan de vlammen en werd het herbouwd in de tegenwoordige staat. Tot aan 1969 was lunchroom Troost in de wijde omtrek bekend om de Ellecomse Moppen, ijs en andere versnaperingen.

Bakkerij-lunchroom Troost ca.1915

Vanaf 1969 richtte men zich op bejaardenverzorging. Ook dit is inmiddels (1995) beëindigd. Het pand wordt nog steeds bewoond door de familie Troost. Links van het huis op nr. 24 staat het kleine huisje waarin de weduwe D.H. van der Meij rond 1920 pension hield onder de naam Pension Van der Meij. Dit huisje is in ca. 1870 gebouwd. In 1901 is aan de achterzijde een kamer aangebouwd, waarna in 1906 nog een zomerhuisje volgde. Beide zijn enige jaren terug weer afgebroken.

Zusterhuis Salem

Zusterhuis Salem, 1930

Ca. 50 meter verder staan we bij huisnr. 4 voor het huis Salem, zo genoemd door de eigenaars uit 1899, de Lutherse Diaconesseninrichting te Amsterdam. Het is als een één-verdieping woonhuis gebouwd in 1887. De grond was in 1885 door Jan van den Burg, schilder te Ellecom gekocht van Maria Elizabeth Gorselink te Ellecom, echtgenote van Peter van der Linde, een landbouwer.
In 1892 verkoopt hij het aan Johan Heinrich Stackman, een bekende meubelmaker in Amsterdam. Maar in 1899 legateert zijn dochter Mej. Margaretha Maria Stackman het huis aan het zustersgenootschap Lutherse Diaconnessen in Amsterdam, waarna het tot 1952 dienst ging doen als rusthuis voor de zusters van dit genootschap. In 1901 is er de verdieping op gebouwd. In 1971 wordt de heer Hesseling als nieuwe eigenaar genoemd, die hier een fabriekje voor transformatoren in heeft gevestigd. Een paar jaar geleden is het aangekocht door de huidige bewoners en ondergaat het pand een grondige renovatie.

Pension Klopman/Westhoek

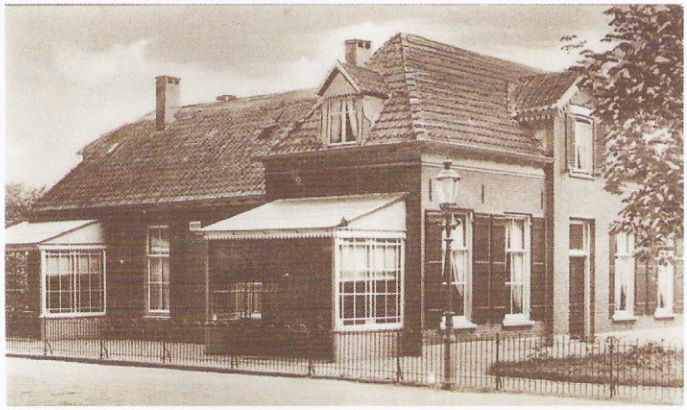

Pension Klopman, 1913

Ellecom binnenkomend vanuit de Middachterallee treffen we rechts op de hoek met de Achterweg een oud huis aan dat tot 1960 als boerderij dienst heeft gedaan van Tiemen Brouwer jr..
Op de plaats van deze boerderij stond reeds in 1729 een herberg "Westhoek" genaamd. Deze is aan het einde van de 19e eeuw afgebroken, waarvoor het huidige pand in de plaats is gekomen, dat eerst als boerderij in gebruik was maar rond 1910 echter als Pension Klopman van der Linden bekend staat.
De familie Klopman heeft het huis rond 1925 verkocht aan boer Brouwer.
Hij was voordien boer op de pachtboerderij "de Wolfskuil" van Middachten. Hij verkoopt het pand na verloop van jaren aan zijn zoon Tiemen jr., die ambtenaar was op het gemeentehuis van Huissen bij Arnhem.
Bij het huwelijk in 1942 van Tiemen's broer Herman met Cornelia Dirkina de Roos uit Ellecom gaat het huis over in de handen van Herman Brouwer. Na de oorlog ontwikkelt zich Tiemen Brouwer als politicus en wordt in 1973 korte tijd Minister van Landbouw in het kabinet Den Uyl. Na slechts enkele maanden treft hem echter een hersenbloeding die zijn aftreden tot gevolg heeft. Hij overlijdt in 1977.

Herman en zijn vrouw zetten het boerenbedrijf voort totdat diens zoon Tiemen het boerenbedrijf overneemt, maar de landbouwactiviteiten verplaatst naar het dorp Giesbeek. Tot 2003 blijft Mevr. Brouwer de Roos op de oude boerderij wonen, waarna het pand in twee woonhelften wordt verkocht.

Op het omvangrijke perceel grond van het oude huis zijn drie woningen gebouwd, waarvan Mevr. Brouwer (inmiddels 98 jaar en daarmee de oudste bewoonster van Ellecom) er, nog steeds zelfstandig, één van bewoont.

We komen nu aan bij het pand waar in 1986 veel om te doen is geweest en dat, zoals de lezing luidt, door twee wanhopige Tamil "gasten" in brand is geraakt. De aanleiding vormde een voor hen negatief besluit van regeringswege.

Klein Avegoor/Jeugdland

Direct tegenover het punt waar de Buitensingel uitkomt op de Zutphensestraatweg is sinds 2006 een gedeelte van een nieuwbouwproject gerealiseerd, dat de misplaatste, maar vooral van opsmuk getuigende naam "Residence Avegoor" draagt. Op de plaats waar ooit een prachtige villa met omliggende tuin gelegen was staat nu een rij niet in het straatbeeld passende woningen, mogelijk in de toekomst uitgebreid met nog een 2e rij tussen de reeds gerealiseerde nieuwbouw en de Zutphensestraatweg. Tot 1986 stond hier een karakteristiek pand dat na de oorlog landelijke bekendheid kreeg als jeugdherberg Jeugdland. Het gebouw en omringend landschap leverde een fraaie bijdrage aan de entreé en het historische straatbeeld aan de westelijke ingang van het dorp Ellecom.

Lintbebouwing Rijksstraatweg

Laten we echter eerst teruggaan naar het jaar 1869, waar we hier, onderaan de Sneppenberg (Myladysberg) gelegen, een perceel grond met een dubbel woonhuis aantreffen. Dit grondgebied bezat de naam Het Schaterland. Mr. François Henry Robert René Baron Fagel (†1890), wonend op Avegoor, had er zijn oog op laten vallen en kocht het perceel, waarna hij opdracht gaf tot afbraak van de oude bouwsels.

Zijn bedoeling was om er een landhuis te kunnen bouwen voor zijn dochter Freule Wendela Albertina (†1940), in 1887 in Rheden getrouwd met Ernst Louis Graaf van Limburg Stirum (†1899). Zij hadden echter na hun huwelijk andere plannen en vertrokken naar Den Haag.

De jonge, pas later beroemd geworden Ellecomse architect Henry Jorden Evers, zoon van de aannemer Jan Brink Evers, krijgt echter in 1883 een opdracht tot ontwerp van een villa op dit perceel van Jhr. Guillaume Albert von Goedecke, kamerheer van Prins Frederik der Nederlanden en getrouwd met Wendela Frederica Francoise Fagel, een zus van Baron Francois Henri Fagel op Avegoor.

Jorden Evers komt tot een ontwerp in de Franse neorenaissance stijl, refererend aan het Château de Cheverny, met twee hoekpaviljoens, een symmetrische opbouw en een middenrisaliet met een gebroken rond fronton.

Klein Avegoor, 1907

De opdracht tot bouw wordt gegeven en in 1886 wordt Villa Klein-Avegoor opgeleverd aan freule Wendela Frederica, een jaar eerder weduwe geworden van voornoemde Jhr. Von Goedecke (†1885).

Wanneer ook freule Wendela Frederica in 1894 komt te overlijden, is het nu ruim honderd jaar na dato niet duidelijk te ontdekken aan wie het huis dan toekomt. Begin jaren twintig der 20e eeuw blijkt de heer H.W.J. Fockema, directeur van de Arnhemsche Verzekeringmaatschappij "De Vesta" eigenaar te zijn, die het vervolgens in 1932 weer verkoopt aan Ernest Baron Van Loon, kamerheer buiten dienst van HM Koningin Wilhelmina. Met name Prins Hendrik had behagen in dit huis, want hij werd er vaak gezien als gast of rijdend in zijn rijtuig door de omgeving.
In 1937 vertrekt Baron van Loon naar Zwitserland en wordt de inboedel via erfhuis geveild. Op die bewuste dag stond het lange aflopende plantsoen tussen Klein Avegoor en Groot Avegoor zwart van de auto's. Een opmerkelijk gezicht voor het anders vrijwel autovrije Ellecom.
Enige jaren van leegstand breken aan. Tijdens de mobilisatie huisvest de Defensiestaf hier militairen, die aan de IJssellinie aan het werk waren.
In 1941 koopt de heer Jac. Moed het pand Klein Avegoor. Echter al spoedig, in 1942, wordt het huis gevorderd door de S.S. Politieschool op Avegoor voor huisvesting van de groep Nederlandse SS-recruten.
Enige jaren na de oorlog richt de heer Moed "Klein Avegoor" in als jeugdherberg.

In de jaren vijftig en zestig krijgt de herberg onder de naam "Jeugdland " landelijke bekendheid. Van geen van de villa's en pensions in Ellecom zijn zoveel ansichtkaarten verstuurd als van Jeugdland.
Na de "seventies" raakt het overnachten in een jeugdherberg meer en meer op zijn retour en besluit de heer Moed om aan de vraag naar opvang van asielzoekers gehoor te geven. Vanaf 1985 krijgt Ellecom dan ook een contingent Tamil-vluchtelingen in de voormalige jeugdherberg te gast. Nadat dit enige tijd is goed gegaan sloeg het noodlot toe. Na een, voor alle asielzoekers in het land ongunstig besluit door het Ministerie van WVC op 23 april 1986, sloegen op die avond de stoppen bij enkele heethoofden door. Ramen werden ingeslagen en vuur werd naar binnen gegooid en al snel was er geen houden meer aan. Het gevolg was de totale vernietiging van dit eens zo fraaie landhuis.
Nog enige jaren verschaften de geblakerde resten van het pand de westelijke ingang van Ellecom een desolaat beeld waarna dit tegen het einde van 1988 geheel werd afgebroken. De in 2005 gerealiseerde nieuwbouw, onder de veelbelovende maar uiteindelijk misplaatste naam "Residence Groen Avegoor" heeft deze aanblik helaas niet veel doen verbeteren.

Huize Avegoor

Jeugdland, 1955

Huis Avegoor

Zoals al duidelijk werd in de tekst over "Klein Avegoor" had deze villa haar naam te danken aan het aan de overzijde van de Rijksweg gelegen landgoed Avegoor. De naam Avegoor komt reeds in 1356 voor als Auergoir (Auer = over, weg van; goir = drassig), wanneer Jacob van Avegoor wordt beleend met een goed. Het huis hoorde toe aan de heren van Middachten, maar werd in 1626 verkocht aan Jan Derk van Biezen. In 1648 wordt het huis door deze Jan van Biezen verkocht aan Stadhouder Willem II.
De Koninklijke familie gebruikte het landgoed als buitenverblijf voor de fazanten- en zwijnenjacht. De Oranjes houden het landgoed tot 1800 in bezit, waarna het korte tijd in handen van de Franse bezetter komt. Na de bevrijding van de Fransen in 1813 door de Pruisen komt het huis weer in het bezit van Middachten.
Nadat Willem Gustaaf Frederik van Reede, heer van Middachten, laatste Graaf van Athlone in 1844 kinderloos komt te overlijden is er een erfeniskwestie met de Bentincks, t.w. Willem Frederik Christiaan Bentinck † 1855 en Carel Anton Ferdinand Bentinck † 1864.
Weduwe en erfgename Lady Athlone, jfr. Wendela Eleonora van Reede-Boreel neemt, niet zonder protest, haar intrek in Avegoor en koopt daarna verschillende omliggende gronden op. In 1847 wordt besloten tot een rigoureuze herbouw van het verouderde Avegoor, waarbij het oude huis vrijwel volledig wordt afgebroken.
Dat er zacht gezegd onmin in de familie was ontstaan bij de verdeling van de erfenis blijkt mede uit het feit de ze in 1857 opdracht gaf tot het bouwen van een evangelisatiekapel op een terrein onder de huidige begraafplaats en naast Klein Avegoor (Jeugdland). Zij sprak er haar steun mee uit aan de groep Ellecomse kerkgangers die het niet eens waren met drastische wijzigingsplannen van de St. Nicolaaskerk in Ellecom die de nieuwe heren van Middachten hadden voorgenomen. Ondanks grote tegenstand van verschillende kanten werden de plannen evenwel in 1859 uitgevoerd.

Als gebaar naar de medestanders in het protest tegen Middachten richtte zij deze kapel op, zodat de gelovigen toch hun diensten konden volgen.
Uit eerbetoon aan de weldoenster gaf de Ellecomse bevolking haar de aanspreektitel van "Mylady".
De Sneppenberg, de heuvel noordelijk van de begraafplaats, de plek waar zij zo graag gezeten op haar bank genoot van het panorama, is dan ook thans "Myladys" berg geheten.

In 1868 kwam Lady Athlone te overlijden en vererfde Avegoor aan Baron Fagel. Deze verkocht Avegoor in 1890 weer terug aan Middachten.

In de jaren twintig van de twintigste eeuw gingen er binnen het gemeentebestuur van Rheden stemmen op om het gemeentehuis naar Avegoor te verplaatsen. Na een periode van onderhandelen werd de koop met Middachten gesloten. Echter, toen bleek dat de gemeenteraad niet aan een verhuizing naar Ellecom mee wilde werken, werd van het dure voornemen afgezien en werd Avegoor weer in de verkoop gedaan.

Avegoor, 1930

Een gegadigde diende zich al gauw aan in de vorm van de Nederlandsche Bond van Personeel in Overheidsdienst. Zij wilden van Avegoor een conferentie- en vakantieoord voor overheidspersoneel maken. Op 25 mei 1927 werd het als vakantieoord geopend. Bekend als Troelstra Oord Avegoor.

Reeds kort na het begin van de bezetting van Nederland in de oorlog, hadden de Duitsers hun oog al laten vallen op landgoed Avegoor. Eind 1940 werd het dan ook door hen gevorderd. Er kwam een groot hek rondom heen te staan en de Laan van Avegoor, die voorlangs over het terrein liep, werd afgesloten. Twee kazernegebouwen werden geplaatst voor de opvang van soldaten, de rest van het gebouw werd als politieschool ingericht. Het gehele complex was nu, 1 mei 1941, een opleidingskamp van Nederlandse SS-ers geworden.

De behoefte aan een sportcomplex werd ingevuld door gevangen joden uit het westen van het land hiervoor aan het werk te zetten. (zie deel 5 in deze serie)
Na de oorlog wordt één der kazernegebouwen weer afgebroken en wordt Avegoor tijdelijk gebruikt als interneringskamp voor NSB-ers. Het tweede kazernegebouw wordt later als huishoudschool ingericht. Later is het in gebruik genomen door de geloofsgemeenschap: De Zevende Dag Adventisten, die het tot op heden in gebruik hebben.

In 1947 komt Avegoor weer in bezit van de oude eigenaar, dan Stichting O.V.O. Algemene Bond van Ambtenaren geheten, nog weer later bekend geworden als de AbvaKabo. Tien jaar geleden is het verbouwd en uitgebreid en tot luxe hotel en als conferentieoord bestempeld. Intussen is het begin 2008 door de Golden Tulip Hotelketen overgenomen.

Germaansche ᛋᛋ — Sportveld te Avegoor geopend —
11 Oct. — Op 3 October werd door ᛋᛋ Obergruppenführer Rauter het nieuwe sportveld van het ᛋᛋ opleidingskamp Avegoor in gebruik gesteld. Het werd aangelegd volgens het ontwerp van ᛋᛋ Obersturmführer Hartmann, den sportleeraar van Avegoor. Talrijke Duitsche en Nederlandsche autoriteiten, waaronder de Rijkscommissaris en de Leider der N.S.B. gaven van hun belangstelling blijk en woonden o.a. de wedstrijden bij, welke bij deze gelegenheid door ᛋᛋ, politie, Hitlerjugend en Jeugdstorm werden gehouden.
(Vor. ber. Opl.kamp Avegoor 5497)

Germaanse sportvelden geopend 3 oktober 1943

****

Rectificatie Ambt en Heerlijkheid nummer 159

Het artikel "250 jaar onderwijs in kasteeldorp Rozendaal" blz. 12: de schoolmeester waarvan sprake was heette natuurlijk Theodorus Godron en niet Theodorus Gordon.

Het artikel "Het Spijker" blz. 37 is geschreven door Rinske Osinga en niet doot Ietje ten Holte.

AANPLANT BOMEN AAN OUDE TOREN ALLEE

Stan Dekker

"Quercus es der eeken name;
een scone boem ende bequame,
die beede groot wasset ende lanc.
Sine nature die es stranc
ende dat hi seere lange mach geduren."

Uit: Der Naturen Bloeme, Jacob van Maerlant (13e eeuw)

De titel zal bij menigeen vraagtekens oproepen. Niet zo zeer de bomen zullen verbazing wekken, maar van de Toren Allee zullen minder lezers zich een voorstelling kunnen vormen. Onder de Toren Allee verstonden de eigenaren van het kasteel de Gelderse Toren in Spankeren de weg, ruim 1.300 meter lang, die tegenwoordig samenvalt met de N348, binnen de grenzen van grondgebied van de toren, van Restaurant De Luchte in Spankeren tot aan de bebouwde kom van Leuvenheim. In het najaar van 2005, precies 275 jaar na de eerste aanplant van eiken op dit stuk weg, zijn over exact hetzelfde tracé opnieuw jonge eiken gepoot. Reden om stil te staan bij een stukje historie rond de Gelderse Toren, in het noordelijkste punt van Ambt en Heerlijkheid, het grensgebied van de gemeenten Rheden en Brummen.

Op de "Caarte des Hoog Adelyken Huys Den Geldersen Toorn" van de bezittingen van Wilt Gerrit Jan Baron van Broeckhuysen uit 1718 door de landmeter I. v.d. Heuvel is nog niets te zien van een allee of laan, die later deel zou gaan uitmaken van achtereenvolgens *de grooten wegs der 1e klasse n°. 8, de Rijksstraatweg* en ten slotte de *N348*. Op betreffende kaart is wel een *Weg van Zutphen naar Arnhem* aangegeven (Wyck, kaart 38). Deze loopt vanaf de Sprong Straet, het huidige Wilgenpad langs de boerderij het "Ooievaarsnest" in Leuvenheim, in de richting van het voorterrein van de toren. Vandaar langs de *Hanck Mathe* aansluitend op de weg over het grondgebied van de toren, in een vrij rechte lijn naar de toen ook al bestaande (herberg) De Luchte. Daar sloot de weg aan op het nu nog bestaande tracé in de richting van Dieren, als *Weg naer Arnhem*. Deze route was in de winter vrijwel zeker onbegaanbaar door het hoge water van de IJssel. Daarom ging het reizen en trekken in die tijd via Spankeren, waarbij het grondgebied van de toren geheel werd gemeden. De route van Dieren naar Brummen liep vanaf de Luchte via de Bockhorstweg met de daaraan indertijd gelegen *Het Goed Gumster*, op de kaart van 1718 aangeduid als nummer 54. Aan dezelfde weg passeerde men ook *Het Goet ten Holte*, de tegenwoordige Burgershoeve. Alvorens de weg voorlangs De Bockhorst liep trof men de mogelijke voorganger van de boerderij Op 't Schaar (Elzenbroek I).

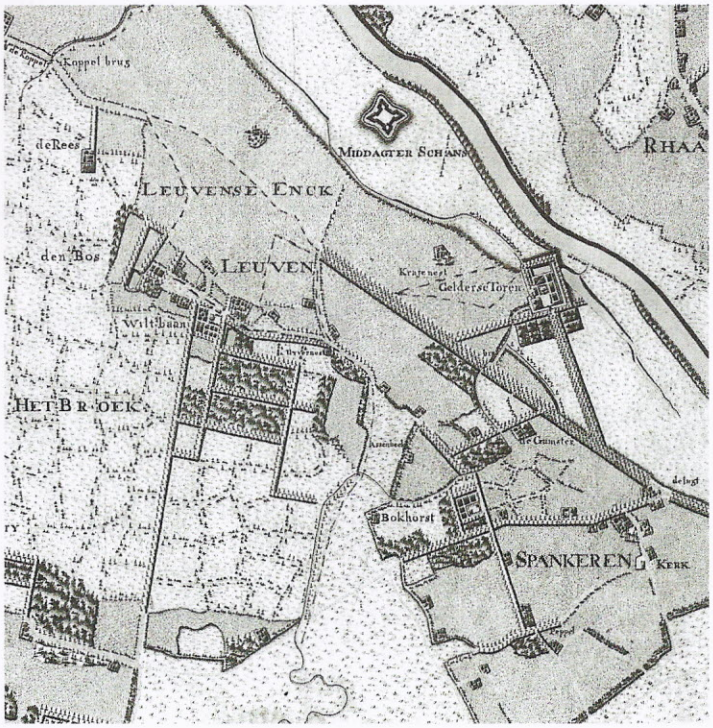

kaart van H. van Hooff uit 1773

De weg volgend passeerde men de brug over de *Assenbeek* (thans Soerense Beek) en ging de *Beecke straet* over in de Spankerenseweg, destijds *Heerenweg* genoemd. Daar kwam men langs de 'Werveldijk' die aan het begin van de *Sprong Straet* gelegen was. Na het 'Ooievaarsnest' ging de weg op het zuidelijkste punt van de *Leuvensche Enk* over in de *Groote Postweg*, de tegenwoordige Oudeweg met de daaraan gelegen Koude Herberg, die verder voor langs de havesate De Rees naar Brummen leidde.
Op eerder genoemde kaart van I. v.d. Heuvel is de nog bestaande oprijlaan van de Gelderse Toren duidelijk aan te wijzen. Deze laan leidt vanaf het voorterrein van de toren in zuidwestelijke richting in een rechte zichtlijn naar de toren van de Hervormde kerk in Spankeren. Op deze wijze werd de verbondenheid van de familie Van Broeckhuysen met de Spankerense kerk overduidelijk tot uitdrukking gebracht. De familie en ook latere eigenaren van de toren werden er begraven in een grafkelder in de kerk en later op het kerkhof rond de kerk. In een boedelbeschrijving van de Bockhorst uit 1840 bleek op een stuk grond bij de kerk nog het servituut te liggen dat dit niet bepoot mocht worden *teneinde het uitzicht van de Geldersche Toren op de kerk niet te verhinderen* (Zadelhoff, 78). Deze prachtige met inmiddels zeer oude zomerbeuken afgezette en door de tegenwoordige eigenaar R. Ruyten goed onderhouden oprijlaan is een van de oudste bomenlanen van Gelderland.

Na het overlijden van W.G.J. van Broeckhuysen in 1729 werd zijn zoon Willem gehouden aan een convenant met het Ampt van Rheden en dat van Brummen, waarbij afspraken gemaakt waren met betrekking tot het verleggen van de *Heerenweg* (SSZ). Deze zou aangelegd worden *over 't landt* (van de Gelderse Toren) *ende door de nieuwe geplante allee(...) tot meerder gerijf der reisende lieden.* De overeenkomst hield ook in dat de nieuwe weg in een volkomen staet aangeleverd diende te worden en deze *soo veel noodig met sandt te bestorten.* De in verval geraakte houten brug ter hoogte van de tegenwoordige boerderij de Gumster over de Soerense Beek *souden wat hooger op in desselfs Landen gelegt worden, midden in de allee die den Heer van Broeckhuijsen voornemens was te pooten van de Lugt aff tot een stuckweegs voorbij den Gelderschen toorn.* De brug zou vervangen worden door een stenen brug en omdat deze door de verplaatsing geheel in het Brummense kwam te liggen, werd overeengekomen dat de brug op gezamenlijke kosten van de beide Ampten gelegd én onderhouden zou worden. De uitvoering van de overeenkomst was een slepende kwestie. Bij alle vergaderingen van de amptsjonkers van Brummen stond het punt op de agenda. In de overeenkomst werd evenwel het bestaan van een laan met bomen reeds bevestigd. De allee zal dus tussen 1718 en 1730 aangelegd zijn. Dat is de periode tussen het gereed komen van de kaart van I. v.d. Heuvel en de uitvoering van het convenant tussen de Van Broeckhuysens en de beide Ampten. Toch bevreemdt het die van Brummen op 10 mei 1730, *dat met de geheele verlegde weg van voor af tot aen de oude weg toe linie recht soude gaen tot aen de oude weg, nu in bochten ofte cromte tot verschooning van Hooghelijk land gelegt is, ende soo smal genomen, dat de selve twee wagens niet bequaemlick passeeren souden connen ende dat't ergst is sonder genoegsaeme besanding soo ondiep ende modderig gelaeten, dat in regenachtig weder de wagen spooren soo diep gingen, dat geladene wagens met de peerden gevaer liepen daer in te blijven sitten.* Kortom opnieuw veel werk aan de winkel.
De beek is inmiddels noordelijker verplaatst en voorzien van een pompstation, terwijl aan de overzijde van de straat een stenen grenspaal uit de jaren twintig van de vorige eeuw nog de scheiding markeert tussen de gemeenten Rheden en Brummen. Waren er bij de totstandkoming van de Toren Allee nog al wat problemen, over het resultaat evenwel waren de meningen

unaniem lovend en genoot men van de vele *afwisselende uitzichten* (Craandijk).

Met deze rechte en veelal dubbel beplante lanen benadrukten de landgoedeigenaren op modieuze wijze hun omvangrijke bezittingen. De belommerde lanen, een lustoord waardig, boden de bewoners niet alléén de gelegenheid tot het maken van een aangename wandeling of een tocht met de koets over het eigen grondbezit. Naast deze romantische aanleiding speelden ook economische factoren een rol bij de aanleg van de lanen. Er was veel vraag naar hout van opgaande bomen. Eiken genoten de voorkeur vanwege duurzaamheid en brachten drie keer zoveel op als beuken.
Dat er in het ontwerp van de allee van opzet sprake geweest is bij de oriëntatie van de laan ten opzichte van de toren van de Grote Kerk in Brummen ligt voor de hand. Zeker in combinatie met de bedongen zichtas op de kerk van Spankeren, waarvan men vanaf de oprijlaan òòk de toren in het vizier had. Als men rekening houdt met het feit dat de Leuvenheimse Enk nog onbebouwd was, kwam halverwege de laan, onder het gebladerte van de bomen door, de toren van Brummen in het zicht. Bedenkt men daarbij dat de bewoners van de Gelderse Toren niet alleen zicht hadden op de toren van Spankeren maar ook uitzicht hadden op de toren van de kerk van Doesburg dan zou de voorkeur voor nog een torenzicht zeker een rol meegespeeld kunnen hebben.

Allée, een deftig Frans leenwoord voor laan, kwam al veel eerder met name in Gelderland veelvuldig voor. Ook in de beschrijving op de kaart van I. v.d. Heuvel uit 1718 wordt de laan langs de Bockhorst al aangegeven als allee. Ook bij de bezittingen van kasteel Middachten wordt de Middachter Allee vanaf 1729 vernoemd en in de Kadastrale Atlas van 1832 van de gemeente Rheden wordt gesproken van de *Bokhorst Allee*.
Gelegen op het grondgebied van de toren lag het voor de hand in de benaming van de laan de toren te betrekken. De inwoners van Spankeren spraken meestal van de *Torens Allee*. De Spankerense muziek die veelvuldig optrad "op de toren" sprak evenwel ook van *het opmarcheren van de Torense Allee* als men op de oprijlaan liep. Gewoontegetrouw sloegen de tamboers vanwege het ontbreken van publiek dan uitsluitend de trom.

In 1821 wordt de allee geheel opgenomen in het netwerk van rijkswegen als *het leggen van een aardenbaan, tot bestrating des grooten weg der 1e klasse n°. 8* wordt aanbesteed *tusschen het huis de Vos, nabij den Kanonsdijk en het begin van de straat te Dieren.* Om de kosten van de aanleg terug te verdienen werd tegenover de Luchte een tol geplaatst. Het aantal ritten per diligence op het traject van Arnhem naar Zutphen via de Toren Allee, verzorgd door de firma Koenen uit Arnhem, liep vanaf 1850 op tot drie per dag.

De Luchte en De Tol, 1903

Als na de grondige verbouwing van de toren door Alexander baron van Rhemen omstreeks 1868 de aanleg van een park aan de orde komt, wordt in de ontwerptekening van de hand van Samuel A. van Lunteren de Toren Allee aangeduid als *Straet weg*. In de Geldersche Volks-almanak van 1904 treffen we de volgende door Werner geformuleerde omschrijving aan als correctie op zijn in 1881 gepubliceerde artikel: *Door de Torenallée verstaat men dat gedeelte van den Rijksstraatweg tusschen Brummen en Dieren, waarvan de beplanting toekomt aan den eigenaar van den Gelderschen toren. Zij is geheel regt, ruim 20 minuten lang, aan weerszijden staat eene dubbele rij sierlijke beukenbomen, nu bijna 40 jaren oud, waaronder elzenhout groeit:* en voegt daaraan toe: *eene tweede Middachterallée in wording* (Werner, I 245). Inmiddels hebben dus de eiken het veld geruimd voor beuken. Gezien de gemiddelde leeftijd van eikenbomen van 120 jaar is het aannemelijk dat de bomen in de jaren vijftig van de negentiende eeuw gerooid zijn. Naast de toenemende drukte op de Toren Allee nam vanaf 1865 ook het treinverkeer toe. Men kon nu ook vanuit de trein het landschap tussen Spankeren en Leuvenheim gadeslaan en dat leverde onder andere de volgende passage op: E*én van die fraaie gezichtspunten is de blik op den Gelderschen Toren door de opzettelijk daartoe in de zoogenaamde Torenallée gelaten opening* (Werner, II 199).

Aanvankelijk werd ook de aanduiding Dwarsallee gebruikt om de Toren Allee aan te geven. Dit is begrijpelijk als verondersteld wordt dat men vanaf de toren via de oprijlaan een dwarsallee nadert. Dit blijkt o.a. uit de inventarislijst van 1764, opgemaakt bij het overlijden van Willem van Broeckhuysen. Door de familie Van Rhemen, na overlijden van Willem van Broeckhuysen in het bezit van de toren gekomen, wordt voor het eerst de naam *Toren Allée* gebezigd. In het taxatierapport dat in 1838 opgemaakt werd op verzoek van de erfgenamen van Wilt Gerrit Jan van Rhemen komen vervolgens beide benamingen weer voor. Volgens dat rapport worden vanaf De Luchte tot aan de brug op dat moment 229 *Eiken en Ypen Boomen* geteld en vanaf de brug tot aan het Wilgenpad 159.

Uiteindelijk heeft de naam Dwarsallee, als tweede - hoger gelegen - oprijlaan ingang gevonden. Deze laan biedt de gelegenheid bij hoog water de toren te bereiken. Zoals aangegeven op het bijgevoegde kaartdetail liep de Dwarsallee aanvankelijk vanaf de toren in rechte lijn naar de Toren Allee. Op de ontwerptekening van Van Lunteren is de Dwarsallee geprojecteerd parallel aan de bochtige Soerense Beek. Daarmee paste deze laan, eveneens voorzien van dubbele rijen bomen, beter in het negentiende eeuwse 'Engelse' parkplan.

Regelmatig werd er ernst gemaakt met het onderhoud van de Toren Allee. Dat valt af te leiden uit het onderschrift bij een foto van Fotopersbureau Eiselin uit Zwolle, gedateerd 16 maart 1934, waarop de weg te

Torense Allée, 1934

zien is in de richting van Leuvenheim ter hoogte van het in aanbouw zijnde nummer 45, dat luidt: *Op deskundig advies van Staatsbosch Beheer zullen 50 % der boomen van de Torensche allee (boom om boom) – tusschen Dieren en Brummen – gerooid worden. Deze allee is met de Middachter allee een van de mooiste lanen van ons land en om de boomen voldoende lucht te schenken is deze opruiming noodig.*

Toen in 1926 rijk en provincie wegenplannen moesten opstellen stond bij bestaande wegenverbreding, overzichtelijkheid en veiligheid voorop. De bestrating bestond in die tijd uit klinkers in visgraatmotief. Dit is duidelijk te zien op een foto uit het politie-archief genomen op de splitsing bij de Luchte naar aanleidig *van een aanrijding tussen een automobilist en een wielrijder*. Vervolgens werd de weg als *Rijksstraatweg* van beton voorzien. Door de toenemende verkeersdrukte moesten steeds meer bomen langs de inmiddels twee eeuwen oude allee het ontgelden. De toen geldende *herplantingsplicht* werd niet zo nauw nageleefd. En voor het aanleggen van de fietspaden op initiatief van de A.N.W.B. in 1934, hoe lofwaardig ook, werd ruimte tussen de binnenste rij bomen en de weg benut. Dit heeft de bomen uiteraard ook geen goed gedaan.

Het lot van de Middachterallee in 1945 is de Toren Allee bespaard gebleven, maar toen na de oorlog het verkeer hand over hand toenam werd steeds meer duidelijk dat de fraaie laan het onderspit zou gaan delven. Uiteindelijk werden in 1969 alle bomen, juist weer tot volle wasdom gekomen, gerooid ten behoeve van de *veiligheid van het verkeer*. In 35 jaar hebben we niet kunnen wennen aan het polderuitzicht aan deze zoom van de Veluwe. De hoop vervloog ooit nog de luister van een beplante laan terug te zien. Maar met de aanplant van 171 inlandse zomereiken met de stoere Latijnse naam *Quercus robur* op dit tracé van de N348 aan de kant van de toren heeft de "Provincie" een pluim én een aanmoedigingsprijs verdiend. De andere zijde van de weg eveneens in oude luister herstellen, daar

Vellen bomen, 1969

kunnen bestuurders eer mee inleggen. Wij hopen intussen met de dichter Jacob van Maerlant dat de jonge eikentelgen op deze historische plaats een lang leven beschoren mag zijn.

Met dank aan A.Th.G. Elzebroek en G. Hummelman.

Bronnen

Gelders Archief, Arnhem, Archief Van Rhemen 1538.
SSZ, Stad – en Streekarchief Zutphen, Brummen 2.001, inv.nr 73.
Craandijk, J. , Brummen en omstreken, in "De aarde en haar volken", 1902
Dekker, Stan , Van Lovenen tot Leuvenheim, Vereniging Leuvenheims Belang, Leuvenheim, 2000.
Elzebroek, A.Th.G, I Op 't Schaar, In eigen beheer, Spankeren 2006.
Elzebroek, A.Th.G. , II Spankeren ... nooit van gehoord !, Belangenvereniging Spankeren.
Versfelt, H.J. , De Hottinger-atlas van Noord- en Oost-Nederland 1773 – 1794, Groningen, 2003.
Werner, H.M. , I De Geldersche Toren, Geldersche Volks-almanak , Arnhem, 1904, blz. 245.
Werner, H.M. , II De Geldersche Toren of het Huis te Spankeren, In Geldersche Kastelen, Deel I, Arnhem,1906.
Wyck, Jhr. Dr. H.W.M. van der en Enklaar-Lagendijk.J, Gelderse Buitenplaatsen. Canaletto, Alphen a/d Rijn.
Zadelhoff, F. van , Dieren Spankerenen Laag-Soeren in vroeger tijden, Rheden-Rozendaal, 1958.

Van Dierense sjoel tot JoJo Sjaggum

Stef de Wit

De Dierense sjoel staat in het middelpunt van de belangstelling. In nummer157 (december 2007) van Ambt & Heerlijkheid werd een uitgebreid artikel van Manja Pach gewijd aan de geschiedenis van de Joodse Gemeente in Dieren en de sjoel in de Spoorstraat die, als alles volgens plan verloopt, binnenkort zal worden gerestaureerd. Tien Duitse jongeren hebben een weekend hard gewerkt om de sjoel klaar te maken voor de restauratie waarvoor ongeveer € 600.000,-- nodig is. Naast de reeds ontvangen gelden om dit project mogelijk te maken brengt het tv-programma "De Restauratie" wellicht wat geld in het laatje. De Stichting De Dierense Sjoel doet namelijk mee aan dit programma voor monumenten van de AVRO waarbij € 1.000.000,-- valt te winnen. De tv-opnamen zijn in augustus gemaakt, in november wordt het programma uitgezonden. Na de restauratie wordt de sjoel weer gebruikt waarvoor hij bedoeld is: als synagoge. Dat de sjoel gedurende een bepaalde periode ook een geliefd onderkomen vormde voor niet-religieuze doeleinden moge blijken het volgende artikel.

Ten tijde van 1973–1983; een periode van 10 jaar waarin de Dierense synagoge werd verbouwd tot en dienst deed als vestzaktheater. In 1973 koopt Mar v.d. Windt, voor een bedrag van F. 26.000.- de voormalige sjoel aan de Spoorstraat van de weduwe van slager Broshuis die de locatie gebruikte als werkplaats, opslag en rokerij. Het waren de jaren na '68. Optimisme en idealisme voerden de boventoon én politieke polarisatie. Met het kabinet Den Uyl was de verbeelding aan de macht, wereldwinkels schoten als paddenstoelen uit de grond, ook in Dieren werd aan de Spoorstraat in een voormalige kruidenierszaak de 3e-wereld onder de aandacht gebracht. Er waren, met name in Dieren, meer initiatieven. Zo floreerde Sociëteit Oikos; eerst in de kelder van het inmiddels verdwenen parochiehuis aan de Lagestraat, later in een pand aan de Hoflaan. In de Kruisstraat runde diezelfde Mar v.d. Windt een koffiebar die overigens begin jaren '70 als gevolg van een brand verloren ging.

Stef en Ria

In deze initiatiefrijke en enerverende sfeer rijpte het plan om een locatie te realiseren waar ruim baan gegeven zou kunnen worden aan het formuleren van een eigen noem het; 'jeugdcultuur'. Een fenomeen dat zich in die periode landelijk voltrok. Een ontmoetingsplek voor gelijkgestemden, of op zijn minst een plaats waar de discussie, de culturele vernieuwing en de maatschappelijke ontzuiling die zich overal voordeed aan bod konden komen. Een theater annex eethuis zou hiervoor een perfecte entourage vormen. Dat is het moment in 1973 dat v.d. Windt de hand kan leggen op de voormalige sjoel in de Spoorstraat. Ergens in 1974 voltrekt zich een serieuze verandering: wethouder v.d. Windt verdwijnt uit beeld en Stef de Wit neemt samen met zijn huidige vrouw toen vriendin; Ria Satter, de locatie over en start in het voorjaar de verbouwing van de voormalige synagoge tot wat zou gaan heten: 'minitheater JoJo Saggum'. De naam, die al werd gebruikt voor de koffiebar in de Kruisstraat, is

zonder betekenis en bedacht tijdens een van de vele fuiven die in die jaren met enige regelmaat werden georganiseerd. Vrij vertaald kan de naam doorgaan voor een Bargoense spelling van' JoJo zag hem' en kan men bij het uitspreken ervan een licht Jiddisch accent vermoeden en mogelijk zelfs een lijntje verzinnen naar Sam en Moos. Wie JoJo was en wie hij heeft gezien is onbekend.

Sjoel buitenzijde tijdens verbouwing 1974-'75

De verbouwing start in het voorjaar van 1974 en zal duren tot mei 1976. Het gaat allemaal niet vanzelf. Geld is er onvoldoende, een lening bij de bank blijkt te hoog gegrepen met als gevolg dat de verbouwing moet worden gefinancierd met eigen middelen. Giften van familie en bekenden, waaronder voor een beperkte periode ook nog v.d. Windt, doen de rest. De onvoorwaardelijke en gratis hulp van serieus in het project geïnteresseerde vrienden en kennissen completeert de realisatie van de werkzaamheden. Tijdens de verbouwing worden de rookkamers gesloopt, de oppervlakte van de galerij verdubbeld en een bar ingericht. Er wordt een brandtrap geplaatst en een aanbouw gerealiseerd t.b.v. toiletten en een klein kantoor. De muur tussen de grote ruimte en het leslokaal wordt verwijderd en ook in deze ruimte wordt een bar gebouwd. Op de plaats van het vroegere portaal en de berging aan de achterzijde van het gebouw wordt een keuken ingericht en worden twee toiletten gerealiseerd. Deze laatste zullen echter nooit als sanitaire voorziening worden gebruikt maar uiteindelijk dienst doen als opslagruimte. Voor de inrichting en inventaris komen als gevolg van een verbouwing van het voormalig cultureel centrum De Schaarweide in Rheden, o.a. ca. 100 stoelen beschikbaar. Deze worden stuk voor stuk geschilderd in de kleuren licht- en donkerblauw. Het podium en de muren worden uitgevoerd in enkele tinten blauw en paars, volgens een ontwerp van Eugène Terwindt. Ook de ramen en het houtwerk worden in deze kleuren geschilderd. Behalve de aanbouw aan de kop van het gebouw en aan de achterkant, wijzigt het uiterlijk van de locatie nauwelijks. Wel wordt een in het Hebreeuws gestelde bijbeltekst boven de hoofdingang verwijderd en vervangen door de naam van het theater. In historisch perspectief bezien een ondoordachte en onnodige handeling. Gaandeweg ontstaat enige realiteitszin met betrekking tot de idee voor het eetcafé. De ruimte en de voorzieningen zijn beperkt en er zijn allerlei vergunningen nodig om legaal een dergelijke activiteit te mogen uitoefenen. Bovendien heeft de locatie geen vergunning om alcoholhoudende drank te verkopen. Alcoholvrij was het motto en dit zal zo blijven tot 1979, het jaar waarin een relatie van het theater haar horecapapieren beschikbaar stelt. Dat kon toen nog.

Verbouwing interieur 1974-'75

Op zaterdag 12 juni 1976 is het dan eindelijk zover; onder belangstelling van genodigden, familie en vrienden wordt minitheater JoJo Saggum officieel geopend met een voorstelling door toen nog poppenspeler, Jos Spanbroek. 's Avonds gevolgd door een optreden van Erik Beekes. Wat volgt zijn zeven jaren met gemiddeld zo'n 45 voorstellingen per jaar; variërend van cabaret, toneel en kleinkunst tot folkmuziek en filmvertoningen. Pas in het jaar van de opening wordt door de inmiddels opgerichte 'Stichting Minitheater JoJoSaggum' subsidie aangevraagd bij de gemeente Rheden. Het verzoek wordt gehonoreerd en voor de duur van het bestaan van het theater wordt jaarlijks ca. f. 15.000.- beschikbaar gesteld. Daarnaast wordt incidenteel extra budget gefourneerd voor bijzondere projecten.

Vele inmiddels bekende of soms al overleden artiesten doen het maximaal 100 zitplaatsen tellende intieme theatertje aan. Urbanus was er te gast en Kees Prins en Arjen Ederveen die destijds, net afgestudeerd, opereerden onder de naam De Duo's. Ischa Meijer, Jules Deelder, Bart Chabot, Hans Dorrestijn en Marijke Boon traden er op, Jaap van de Merwe zong er zijn opstandige liederen. Ook schrijvers en dichters deden de locatie aan. Zo proclameerde Simon Vinkenoog er de wereldvrede, kwam Wim Hazeu vertellen over zijn biografieën en las de nog jonge en nog niet zo beroemde Jan Siebelink voor uit zijn roman 'Een lust voor het oog', waarin hij zijn minder gelukkige periode als docent aan de Prins Bernhard-MAVO in Dieren beschrijft. Ook het fenomeen van de arbeiderdichter kwam aan bod met optredens door Rotterdamse havenarbeiders met hun: 'Mijn woord, een wapen tot verweer'. Met name in de tweede helft van de jaren '70 was Engelse en Ierse folk erg populair. Met enige regelmaat organiseerde het theater op de zondagmiddag concerten door artiesten die op tournee waren in Nederland. Zo musiceerden er de uit Liverpool afkomstige folkzanger Ian MacIntosch en de in 1987 overleden van origine Indiase blues- en folkmuzikant Gerry Lockran. Ook Nederlandse folk kwam aan bod met o.a. Folkcorn, een ensemble dat nog steeds de vaderlandse podia aandoet. De muzikale variëteit was groot wat blijkt uit de regelmatige concerten die werden gegeven door Orkest De Ereprijs, toen nog 'muziekgroep'. Een gezelschap jonge honden, afkomstig uit de harmonie- en fanfarewereld in Loenen en omgeving die zich onder de bezielende leiding van Wim Megens waagden aan de muziek van Kurt Weill, Hanns Eisler, John Cage en Igor Strawinsky. De groep zou het huisorkest van het theater worden en o.a. een aantal jaren achtereen een nieuwjaarsconcert verzorgen. Die duurden soms zo lang dat uiteindelijk alleen nog de musici de locatie bevolkten. De aanwezigheid van deze bevlogen muzikanten veroorzaakte weer nieuwe initiatieven. Zo werd onder regie van Guido Popeyes door een grote groep amateurtoneelspelers en Orkest De Ereprijs een collageachtig programma gemaakt rond de figuur van Bertolt Brecht wiens zgn. Lehrstücke in die tijd populair waren. Ook 'Histoire du Soldat' met muziek van Strawinsky en de door Martinus Nijhoff vertaalde tekst van Ramuz, leidt tot een zgn. 'eigen productie'. De filmvertoningen in het theater leveren soms problemen op. Zo valt tijdens de vertoning van de Amerikaanse speelfilm 'Badlands' de politie binnen om stoelen te tellen. Het was inmiddels de tijd van het kabinet van Agt die, in de strijd tegen de seksbioscopen, elke vertoning waarbij meer dan 50 personen aanwezig waren aan een inspectie liet onderwerpen. Kindertheater was een vast onderdeel van de programmering. Ella Snoep, het Arnhems Poppentheater en de hiervoor genoemde Marijke Boon waren enkele van de optredende artiesten. Het theater was ook de plek waar een aantal plaatselijke toneelverenigingen repeteerden en soms hun voorstellingen speelden. Met name het inmiddels opgeheven: 'Kunst na Arbeid', liet zich door de locatie inspireren en maakte een aantal op maat gesneden voorstellingen waarmee

ze zo af en toe ook 'het land' ingingen. Daarnaast vond de maandelijkse 'Rooie Soos' van de plaatselijke afdeling van de PvdA er onderdak. Drijvende kracht achter dit politiek café was de latere wethouder Ineke Holierook die er telkens weer in slaagde hot-shots naar de bijenkomsten te halen. Max v.d. Berg, Marcel van Dam, Max v.d. Stoel en de grote man zelf Joop den Uyl; maakten er hun opwachting en somberden er over de teloorgang van de verbeelding.

Joop den Uyl in de Sjoel

In september 1983 was het afgelopen. De Rooie Soos van die maand was de laatste activiteit van het theater. Een fraai einde met, inderdaad, Joop den Uyl. Het werd zo rond '81, '82 voor de initiatiefnemers steeds duidelijker dat de grenzen van de mogelijkheden waren bereikt. Er zat geen groei meer in de bezoekersaantallen, het werd steeds meer een herhaling van zetten. Ook het ontbreken van een voor een podium als JoJo Saggum noodzakelijke klimaat in het dorp Dieren, speelde een belangrijke rol bij het besluit. De stekker werd door de stichting zelf eruit getrokken en was niet het gevolg van stopzetting van de gemeentelijke subsidie zoals wordt gemeld in 'Joods Leven in Dieren, Rheden en Velp' van Hans Kooger (1987, De Walburgpers, Zutphen).

Bij de Emmastraat lag ik plat tegen een muur

Herinneringen uit de Tweede Wereldoorlog
door Hans Roelofs

Toen mijn kinderen nog klein waren dacht ik wel eens: hoe konden ze mij in godsnaam op pad sturen? Maar destijds leek het me heel normaal dat mijn ouders mij in de winter van 1944/'45 naar Worth-Rheden lieten gaan. Ze hadden ook niet zoveel keus. Vader, van beroep slager, was altijd op pad. Was het niet voor de Duitsers op vliegveld Deelen of de voedselvoorziening dan wel voor het clandestien slachten bij kennissen en bevriende boeren. en soms een klusje voor de ondergrondse (dit laatste ontdekten we tijdens zijn begrafenis in 1959 waar de Stichting 1940-'45 acte de présence gaf met een imposante krans).

Met de familie Nieuwenhuis, de boerderij lag aan de oostkant van het landgoed Biljoen, onderhield vader goede betrekkingen. Een groot deel van de zomervakantie tijdens de twee laatste oorlogsjaren en de zomer van 1945 en 1946, bracht ik hier door. Paarden halen en brengen uit en naar de weilanden in de buurt van de IJssel, koeien melken, varkens en kippen voeren, eieren zoeken, behoorden tot de dagelijkse werkzaamheden. Ook bij het hooien en het maaien van de rogge staken we de handen uit de mouwen. Of het voor de boer veel effect sorteerde waag ik te betwijfelen, maar voor mij en de jongens van Van Zeumeren, (waar zijn ze gebleven?) was het een prachttijd.

Na het échec van de geallieerde luchtlandingen bij Arnhem in september 1944, werd Velp na 25 september frontgebied. Gedurende de maanden oktober en november stonden we herhaalde malen bloot aan luchtaanvallen, afgewisseld door granaatvuur. Onze toekomstige bevrijders hielden halt in de Betuwe door het mislukken van de operatie Market Garden.

Na de golf evacués uit Arnhem, die door de Duitsers verplicht werden zo snel mogelijk te verkassen naar het oosten en noorden van ons land, kreeg Velp te maken met vluchtelingen uit Gennep en omgeving (bron: Velp en de oorlog 1940-1945, Steven Jansen).
In november 1944 hielp ik vader met het slachten van een varken bij boer Nieuwenhuis. Niet ongevaarlijk want bij Biljoen bevonden zich nogal wat Duitse soldaten. (Waarschijnlijk door het natte weer en de gure wind lieten ze zich echter niet zien.) Mijn hulp bestond voornamelijk uit het vangen van bloed, nadat vader de keel van het varken doorstak. Het bloed roerde ik met mijn vingers want het mocht niet gaan klonteren. Het moest dienen als ingrediënt voor de bloedworst. Moeder Nieuwenhuis bracht water aan de kook, ik goot het hete water over het dier en vader krabde de haren van het varken. Daarna hing hij het beest op de 'leer' en nam het slachten een aanvang.

Over betaling werd helemaal niet gesproken. "Nou jungske, je kunt zo goed helpen, kom jij maar iedere week melk halen", zei moeder Nieuwenhuis, die alles op een afstandje stond te bekijken.

Zo liep ik gemiddeld twee keer in de week naar de boerderij. Per fiets mocht niet, want de Duitsers beroofden je zo maar van het vervoermiddel. Moeder deed twee flessen in een tas. Kurken ontbraken, dus kreeg ik oude kranten of lappen mee, om de gevulde fles af te sluiten. Wel niet zo fris, maar nood breekt wetten.

Een paar keer werd ik gedwongen in een greppel te duiken omdat de inslagen van het granaatvuur angstwekkend dichterbij kwamen.

Huisslacht

Rondom de jaarwisseling en begin januari kampten we met zwaar winterweer. Gladde wegen, zware sneeuwbuien en een snijdende wind maakten van het melk halen geen pretje, maar het was relatief veilig. Door het slechte weer bleven we praktisch verschoond van luchtaanvallen en granaatvuur.
Toen eind januari 1945 de dooi inviel nam het gevaar toe met regelmatig granaatvuur op Arnhem wat geleidelijk verlegd werd richting Velp. De geallieerde vliegtuigen werden weer actief, bovendien zorgde het nieuwe Duitse geheime wapen de V1, constant voor angst.
Op een kwade dag kwam ik nerveus bij de familie Nieuwenhuis aan. Tijdens de tocht naar Worth-Rheden hoorde ik in de verte de inslagen van de granaten. Het werd weer feest!! Moeder Nieuwenhuis haalde mij foeterend naar binnen. "Hoe kunnen je ouders je nu op pad sturen? Je blijft vannacht maar hier, het is veel te gevaarlijk".
Na een uur werd het rustig en bood de oudste zoon (Tinus?) aan, mij naar huis te brengen. Toen we het postkantoor naderden, gaf hij mij de opdracht zo hard mogelijk naar huis te rennen. Ik zette de pas erin, voor zover de flessen melk dit toelieten. Plotseling ontploften rondom granaten. Een jonge vrouw (als ik me goed herinner uit het gezin Heling) drukte me tegen een muur en ging boven op me liggen. Granaatscherven tinkelden over de straat en sloegen rondom ons in de muren. Er viel even een pauze waarbij juffrouw Heling me toeschreeuwde: "Rennen, het is te gevaarlijk op straat". Even later dook ik buiten adem thuis de kelder in, waar moeder me geheel overstuur omhelsde. Toen pas merkte ik hoe vuil is was. Beide melkflessen waren leeg en van angst had ik een broek vol.

Landgoed Overbeek

deel 3

Nelleke den Boer-Pinxter

De eerste twee artikelen over landgoed Overbeek gingen over de geschiedenis van Huize Overbeek met het bijbehorende park en het ontstaan van het villapark. Deel drie gaat over de bebouwing van villapark Overbeek en de architectuur die er te vinden is.

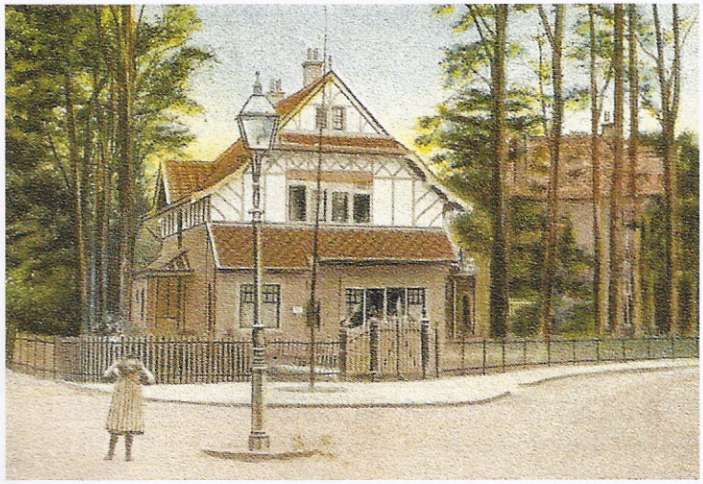

Villa Boulevard 1, architect Honig, Engelse landhuisstijl, 1901

Uitzicht vanaf de vijvers op de Rozendaalse heide

De ontwikkeling van de bebouwing van het villapark

Het villapark werd in fasen bebouwd. Dit komt duidelijk tot uitdrukking in allerlei verschillen in grootte, stijl en detaillering van de bebouwing. Er is geen overkoepelend bebouwingsplan voor het villapark gemaakt. De kavels werden stuk voor stuk verkocht en bebouwd. Het eerste pand verrees in 1901 aan het begin van de Boulevard, ter hoogte van de Parkstraat.

Vervolgens ontstond de bebouwing aan de Overbeeklaan. Deze villa's werden gebouwd naar een ontwerp van de architect Honig. Hierna kregen ook andere architecten en aannemers de kans huizen te ontwerpen en te bouwen. De eerste grote vrijstaande villa's werden gesitueerd op ruime kavels met een alzijdige oriëntatie. Ze bestonden voor het merendeel uit twee bouwlagen met kap. Het aanzien werd sterk bepaald door de schilderachtige vormgeving met niet-symmetrische vormen, abrupte overgangen, grillige contouren en soms torentjes.

Naast deze grote vrijstaande woningen werden er ook dubbele villa's gebouwd, met een min of meer vergelijkbare uitstraling. Vanaf 1910 verschenen er ook zogenaamde schouder-aan-schouder villa's gebouwd. Deze in feite vrijstaande huizen stonden echter op zodanige smalle kavels dat de indruk van een (bijna) gesloten straatwand ontstond.

In augustus 1915 was alle grond van het Villapark Overbeek verkocht en werd de N.V. Villapark Overbeek ontbonden.

Wijzigingen in de bebouwing na 1915

De stedenbouwkundige opzet van het villapark, met het groene hart rond de vijvers, is bewaard gebleven evenals een groot deel van de oorspronkelijke bebouwing. Toch zijn er na 1915 veel gebouwen vervangen, bijgekomen, uitgebreid en veranderd.

Hotel Overbeek

Op een aantal plaatsen is de oorspronkelijke bebouwing vervangen, zoals bijvoorbeeld Hotel Overbeek met Overtuin aan het begin van de Overbeeklaan. In plaats van het hotel staat er nu een groot appartementengebouw en in de Overtuin staan twee geschakelde woningen, die qua stijl en dakvorm niet tussen de villa's passen.

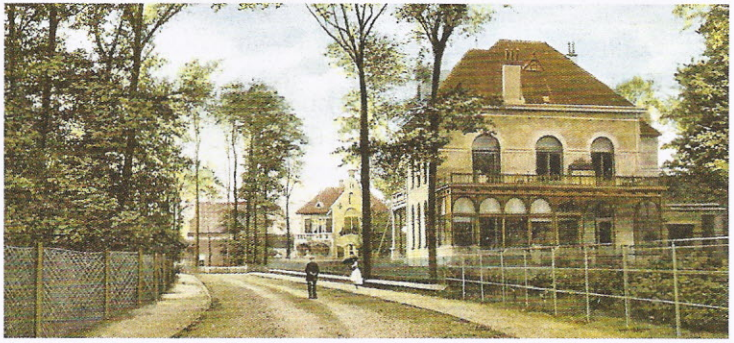

Ansichtkaart van de Overbeeksingel

Ook de grote villa die op de hoek van de Boulevard en de Overbeeksingel stond, is afgebroken. De tuin van deze villa, waarin o.a. burgermeester Zimmerman woonde en waarin later de Montessorikleuterschool was gevestigd, liep oorspronkelijk tot aan de Vijverlaan. Op het perceel van de gesloopte villa zijn zeker 7 woningen gekomen. Ook de woningen op de nummers 7 t/m13 aan de andere kant van de straat zijn na 1915 gebouwd.

Hoofdstraat met villa "De Klapbrug"

Villa "De Klapbrug", uit 1910 met torentje en trapgevel, die op de hoek van de Vijverlaan en de Hoofdstraat stond, werd in 1929 ingericht als bankgebouw van de Rotterdamse bank. Als de bank in 1964 fuseert met de Amsterdamse Bank wordt het pand gesloopt. In 1973 wordt er een nieuw gebouw geopend dat reeds na 25 jaar, na de fusie in 1991 van ABN en AMRO, weer wordt gesloopt en vervangen door het huidige gebouw dat in 1999 geopend is.

De meest omvattende wijziging betrof echter het terrein van het voormalige 'Algemeen Velpsche Ziekenhuis'. Het in 1892 naar ontwerp van Honig gebouwde ziekenhuis, gelegen aan de oostzijde van de Tramstraat op de hoek met de Evertsenlaan, was niet meer dan een riante villa. Dit was bewust gedaan zodat, indien de opzet van het ziekenhuis zou mislukken, het pand als woonhuis verkocht kon worden. Het ziekenhuis werd meerdere malen uitgebreid, waartoe ook ver-

schillende villa's aan de westzijde van de Tramstraat, die in het villapark lagen, werden aangekocht.

Velps ziekenhuis van architect Honig

Toen in de jaren '70 het ziekenhuis werd verplaatst naar Velp-Zuid zijn al deze villa's afgebroken. De terreinen werden vervolgens herverkaveld en ingevuld met vrijstaande en dubbele woningen, de meeste van één bouwlaag met kap.
Op diverse plaatsen zijn extra huizen in de grote tuinen van de oorspronkelijke villa's gebouwd De ruime opzet van het villapark is hierdoor op veel plaatsen verdwenen. Op de driehoek die gevormd wordt door de Vijverlaan, Boulevard en de Prins Hendriklaan stonden oorspronkelijk maar twee villa's en wel de villa op de hoek van de Prins Hendrikstraat /Vijverlaan, die nog niet gesplitst was en de villa met torentje op Vijverlaan 29. Op dit terrein zijn in de loop van de tijd tien woonhuizen bijgebouwd.

Verschillende nieuwe lage woningen in het villapark passen niet tussen de oorspronkelijke bebouwing, zoals de woning in de tuin achter Mariposa en de bungalow er tegenover op Overbeeklaan 8a.
Zelfs nu het villapark bijna een beschermd dorpsgezicht is, wordt nog toegestaan dat huizen zodanig uit-

Bungalow Overbeeklaan 8a.

gebreid worden met extra garages en uitbouwen, dat er relatief weinig ruimte overblijft tussen de panden. Voorbeelden hiervan zijn: het pand Overbeeklaan 16, waarvan de uitbouw in de volksmond 'IJssalon' wordt genoemd en het pand Boulevard 8d.
De veranderingen aan de verschillende villa's gebeu-

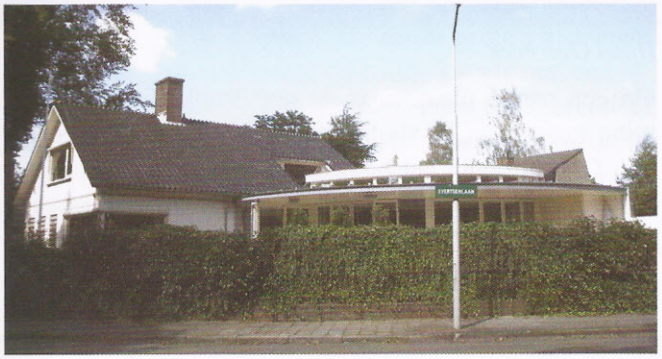

Overbeeklaan 16

ren vaak heel geleidelijk. Luiken en balkonhekken verdwijnen. De indeling van de ramen verandert. Men schildert de bakstenen, waardoor er details verloren gaan. Glas-in-loodramen worden vervangen door gewoon glas en een windwijzer wordt niet terug geplaatst op het dak. Al met al een grote verarming van het aanzien van het Villapark.

Architectuur

Villa Mariposa, architect H. Zanten, 1907

De architectuur van de villa's kan voor het overgrote deel worden getypeerd als overgangsarchitectuur. Vooral bij de villa's aan de vijverpartij is sprake van een grote variatie. De overige straten zijn voorzien van woningen die 'schouder-aan-schouder' staan: De vorm is vergeleken met de vrijstaande villa's vrij smal en hoog, terwijl de zijgevels spaarzaam zijn gedecoreerd met weinig raamopeningen. Decoraties en in- en uitspringende bouwonderdelen zijn alleen aan de voor- en achterzijde van de woningen te vinden.
Andere opvallende bouwstijlen die in het villapark zijn toegepast zijn: de neorenaissance, traditionalisme, waaronder de 'Um 1800-stijl', de Engelse landhuisstijl, de chaletstijl en art nouveau. Deze laatste twee komen voornamelijk in combinatie met andere stijlen voor.

Overgangsarchitectuur. Deze stijlbenaming is van toepassing op veel bouwwerken, die rond de eeuwwisseling zijn ontstaan en die qua bouwstijl een overgang vormen van de neostijlen en eclectische stijl naar een meer moderne, niet of nog weinig aan historische stijlelementen gebonden architectuur. De villa's worden gekenmerkt door een asymmetrische plattegrond, verspringende bouwvolumes met topgevels, een opbouw vol variatie, verrassing en contrast en door de toepassing van torentjes, dakkapellen en Jugendstil elementen. Aan meerdere zijden van de villa's zijn serres, veranda's, openslaande deuren en balkons toegepast, om zo de overgang tussen villa en tuin te verkleinen. De gevels zijn in het algemeen opgetrokken in baksteen, soms met gekleurde banden.

Villa Boulevard 3, architect Honig 1901

Sommige villa's hebben gepleisterde gevels.

Neorenaissance is een wijdverbreide, in vele varianten ontwikkelde en langdurig toegepaste bouwstijl (±1870-1915) in Nederland, waarbij motieven van de renaissancebouwkunst zijn verwerkt. In Nederland werden vooral de 'Oud-Hollandse' voorbeelden (met o.a. trapgevels, speklagen, blokken, kruiskozijnen), maar soms ook de Franse en Italiaanse voorbeelden gevolgd. Villa 'Julia', Boulevard 11, is een goed voorbeeld van de Hollandse neorenaissancestijl. De villa is in 1911 gebouwd door de oud-burgemeester

van Klundert. Het ontwerp van de Velpse architect Muis is geïnspireerd op het 17de-eeuwse raadhuis van Klundert.

Villa Julia

Villa Welgelegen

Villa Welgelegen, Overbeeklaan 14 is in de late Frans georiënteerde neorenaissancestijl gebouwd door architect Honig in 1903. Er zijn naast baksteen verschillende steensoorten gebruikt, zoals hardsteen, zandsteen en kalkzandsteen. Zo zijn de hanenkammen boven de ramen van zandsteen en de omlopende plinten van hardsteen. In kontrast hiermee zijn de mooie art nouveau glas-in-loodramen in het trappenhuis en boven de voordeur.

Glas-in-loodraam met lantaarn

Dubbele villa Overbeeksingel 15/17

Nog een bijzondere dubbel woonhuis in de neorenaissancestijl is het pand Overbeeksingel 15/17, dat verder invloeden van de chaletstijl vertoont. De voorgevels van de woonhuizen vormen elkaars spiegelbeeld, waarbij het linker pand, waarvan de gevel gepleisterd

is, opgevat kan worden als het negatief van het in rode verblendsteen uitgevoerde rechterdeel. De huizen hebben speklagen en blokken boven de ramen, maar de overstekende topgevels met houtsnijwerk hebben de kenmerken van de chaletstijl. Ook dit pand heeft art nouveau glas-in-loodramen.

Traditionalisme is een heroriëntatie op traditionele bouwwijzen, een historiserende deels internationaal georiënteerde stroming (±1900-1925), waarbij rijke historische stijlmotieven (neo-Lodewijkstijlen of Um 1800-stijl), vaak in combinatie met natuursteen, worden toegepast. Toch worden moderne constructies niet geschuwd. Soms komt de inspiratie van historische Engelse landhuizen (Queen Anne) of van vaderlandse rustieke boerderijen. Het laatste is het geval bij de muziektent uit 1921 in de grote vijver.

Festoen Lindenhof

Um 1800-stijl is een vooral bij villa's, kantoren en warenhuizen toegepaste, historiserende bouwtrant (±1905-1920) genoemd naar het in 1908 gepubliceerde boek 'Um 1800' van Paul Mebes en gekenmerkt door toepassing van vooral 18de-eeuwse stijlmotieven en rijk gebruik van natuursteen.

Twee mooie voorbeelden van deze bouwstijl zijn het Rijksmonument, villa Lindenhof, Vijverlaan 7 en de villa op Achtsprong 2.

Villa Achtsprong 2

Beide hebben een licht gebogen dak. De Lindenhof heeft boven de voordeur een mooie zandstenen festoen. Ze hebben beide pilasters en het pand op de Achtsprong heeft aan de bovenzijde van deze pilasters eenvoudige bloemenslingers en eenvoudige kransen in het balkonhek verwerkt.

Engelse landhuisstijl is een op Engelse landhuisbouw geïnspireerde romantische bouwstijl, waarbij vaak rieten kappen en vensters met kleine roedeverdeling en soms vakwerk worden toegepast. Bijzonder zijn meestal ook de schoorstenen.

Villa hoek Prins Hendriklaan /Vijverlaan

De Engelse landhuisstijl is duidelijk herkenbaar in het beeldbepalende pand op de hoek van de Vijverlaan en de Prins Hendriklaan, dat vroeger één villa was. De villa is in 1902 gebouwd door een familie die terugkwam uit Nederlands-Indië en die zich heeft laten inspireren door een huis dat ze in Schotland gezien hadden. Het interieur is erg luxe uitgevoerd. De voormalige eetkamer heeft een donkere houten lambrisering en een dito openhaard.

Interieur villa in Engelse landhuisstijl

Chaletstijl is een op de Zwitserse chaletstijl geïnspireerde bouwtrant (±1870-1910), waarbij vaak overstekende daken met houtsnijwerk, vakwerk, houten erkers en veranda's worden toegepast. Soms volledig in hout uitgevoerd doch veelal in combinatie met (gepleisterde) baksteen en eclectische elementen. De chaletstijl komt vooral voor bij villa's, hotels en gestichten in bosrijke omgeving. In de stad komen veel mengvormen voor van de chaletstijl met eerst de neorenaissance en later de art nouveau stijl.

Villa Boulevard 17

Ook in het villapark komen veel mengvormen voor. Verschillende villa's zijn er voorzien van pseudovakwerk, diep overstekende goten op klossen en mooi houtsnijwerk. Een goed voorbeeld is de villa op Boulevard 17 van architect Honig uit 1901 met prachtig houtsnijwerk in de overstekende kap en mooie art nouveau glas-in-loodramen in de serre.

Art nouveau of Jugendstil is een internationale decoratieve stijl in bouwkunst en kunstnijverheid (±1895-1910), gericht op vernieuwing van de vormentaal; vaak met gebruik van moderne materialen als (giet)ijzer en grote glasoppervlakken, en toepassing van golvende lijnen en grillige patronen, deels geïnspireerd op de plantenwereld. Deze stijl is vooral in zwang bij woonhuizen en winkels, waarbij de vaak asymmetrische gevels soms zijn voorzien van kleurige, figuratieve tegeltableaus.

Troika, Vijverlaan 2

Glas-in-loodraam van villa Vijverlaan 13

Ook glas-in-loodramen worden veelvuldig toegepast. Ook in het interieur vindt men Jugendstil elementen terug in de schoorsteenmantels, plafonds en geëtste ramen.

Tegeltableau Mariposa (2)

Mooie voorbeelden van Jugendstil-tegeltableaus vindt u op apotheek Koek aan de Hoofdstraat tegenover het villapark met de naam Huis in de Wei en boven de deur van villa Mariposa, Overbeeklaan 5.

Het poortje Overbeek, met de laatste restanten van 'Huize Overbeek'

Op de daklijst van Huize Overbeek stonden twee leeuwen die twee wapenschilden droegen en op de hoeken vazen. Deze werden bij de afbraak van het huis gekocht door de heer Elias, die ze op een poort

plaatste aan de Overbeeklaan, die toegang verschafte tot zijn villa, die hij Overbeek noemde. Later werd deze villa aan het ziekenhuis verkocht en gebruikt als zusterhuis. Bij de verkoop is bij notariële acte de verplichting vastgelegd tot onderhoud van de poort en de op de schilden aangebrachte wapens, die van een van de laatste bewoners van Huize Overbeek zijn.

Poortje Overbeek

Het poortje is in 1967 door de gemeenteraad op de lijst van historische monumenten geplaatst. Links het wapen van Govert Johan Adolph baron van Hardenbroek en rechts het ovale wapen van Justine barones van Spaen, vrouwe van Biljoen, Over- en Nederhage.

Het wapen van de familie Van Spaen bestond oorspronkelijk uit een rood veld met drie zilveren balken. In 1661 kreeg Alexander van Spaen er het wapen van Ringenberg bij, dat bestond uit een rood vlak met 10 gouden ringen. Om dit wapen te kunnen toevoegen werd het wapen gevierendeeld. Heer Alexander Bernard II van Spaen, geboren op 24 december 1669 te Kleef, was een van de eerste ridders van de Zwarte Adelaarsorde. Aan hem is de zwarte adelaar in het midden van het wapenschild te danken. Inmiddels ontbreekt een gouden ring van het wapen.

Volgens Kerkkamp was het Villapark met haar prachtige waterpartijen het schoonste deel van het dorp Velp en, hopelijk blijft dat zo!

BRONNEN

- E. Cremers, 'Het villapark Overbeek, het ontstaan van een villapark in de Veluwezoom'. In: Bijdragen en Mededelingen Gelre, deel LXXIII (1982), p. 124-143.

- H. Kerkkamp, Verloren Luister, Velp 1969 en Velp en Rozendaal in oude ansichten deel 1, Velp 1975

- TOELICHTING bij het besluit tot aanwijzing van het beschermd dorpsgezicht villapark Overbeek gemeente Rheden (Gelderland). Uitgave: Rijksdienst voor de Monumentenzorg, Zeist 2005. Onderzoek en Tekst: Gelders Genootschap

- drs W.H. Knoop, Architectuur en stedenbouw in Gelderland 1850-1940, Rijksdienst voor de Monumentenzorg , Zeist, 1995, Uitgever Waanders Zwolle.

- J. Kuyper, Gemeente Atlas van de provincie Gelderland 1868

- C.S. Oldenburger-Ebbers, A.M.Backer en E. Blok, Gids voor de Nederlandse Tuin- en Landschapsarchitectuur, deel oost en midden, Rotterdam 1996.

BOEK bespreking

Vooraankondiging:

NIEUW BOEK IN DE MAAK:

EEN WANDELING DOOR RHEDEN, DE STEEG EN ELLECOM.

Op 24 oktober verschijnt het boek; een wandeling door Rheden, De Steeg, en Ellecom. Deze bijzondere uitgave is een initiatief van de Stichting Rheder Art, Uitgeverij Diepenmaat uit Dieren en Ad van Loon van de Readshop in Rheden. Het boek schets een beeld uit het verleden van de drie dorpen. Het boek bevat unieke en oude ansichtkaarten. Deze kaarten dienen als leidraad voor de tekst van het boek. Bij sommige ansichtkaarten en bijzonder plekken in de dorpen zal tekstueel uitgebreid worden stilgestaan. In ieder geval geeft het boek – op een prettige wijze - een stuk geschiedenis weer van de drie dorpen.

Het boek wordt geschreven door drie auteurs. Hans Rijnbende is verantwoordelijk voor Rheden. Henk Steinvoort neemt De Steeg onder de loupe en Ellecom kenner John Striker neemt u mee door de geschiedenis van Ellecom.

Bij het verschijnen van het boek wordt er in oktober / november een tentoonstelling georganiseerd van oude ansichten.

Het boek is trouwens nu al te bestellen. Mensen die het boek reserveren in de voorverkoop ontvangen een set mooie kaarten van de drie plaatsen.

- De Read Shop in Rheden
- De Oude Post–Joop Beumer in De Steeg
- Bakker Samberg in Ellecom.

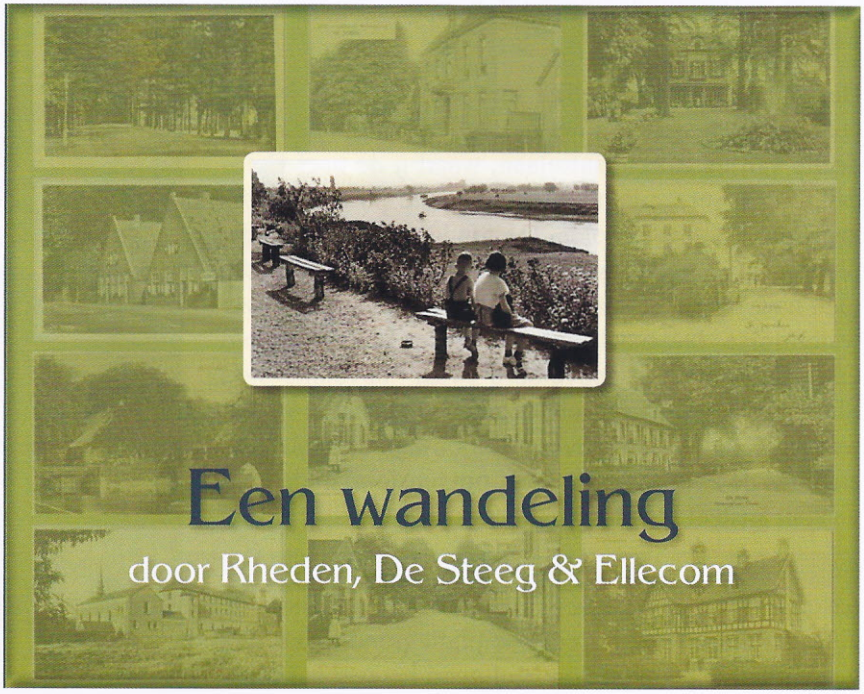

VERSLAG WANDELING ROZENDAAL
Oudheidkundige Kring Rheden-Rozendaal

Frits Slijkoord

De wandeling met de Oudheidkundige Kring voerde ons zondag 6 juli j.l. door het oudste deel van het dorp Rozendaal. Om ongeveer 13.00 uur verzamelde zich een groep van minstens 40 belangstellenden op het trefpunt: het terras van de "Hunting Lodge". Tot ieders verrassing werd de deelnemers daar een kopje koffie met wat lekkers aangeboden, wat de reeds goede stemming nog meer verhoogde!

De gids van de dag, de heer J.A. Hendrikx, had zich met een korte beschrijving van de geschiedenis en met een overdruk van een 17e eeuwse ets van de plattegrond van de "Heerlijkheid ROOSENDAAL buyten Arnhem" voorbereid op zijn taak: alle deelnemers kregen een fotocopie uitgereikt, wat zeer gewaardeerd werd.

Het doel van de wandeling was een rondgang in het gebied ten Oosten van het kasteel en het hoogste gedeelte van de Rosendaalselaan, waarbij de heer Hendrikx over verschillende kenmerkende punten op de kaart telkens iets vertelde. De rondgang begon op de plek waar het "Koningshuisje" gestaan heeft en voerde toen naar de beek, naar de locatie van de voormalige watermolen. Daarna liepen we verder in de richting van de woning "Heuveloord",waar bovenmeester Slempkes van de Torckschool gewoond heeft en via de woning "Het Spijker", over de woonwijk de Moestuin en langs de 250 jaar oude kerk, om tenslotte in de tuin van het kasteel te eindigen.

Al docerend maakte de heer Hendrikx iedereen er terloops op attent dat de huidige situatie anders mag zijn dan die op de 17e eeuwse plattegrond, maar dat verschillende plekken nog heel goed herkenbaar zijn.

Toen de tocht twee uur na de aanvang bij de Oranjerie eindigde, was iedereen zeer voldaan en niet vermoeid, omdat onze docent zijn verhaal zo voortreffelijk had gedoseerd.

BESTUURSmededelingen

De vorige Ambt en Heerlijkheid stond in het teken van de jubilea in Rozendaal. Het 250-jarig bestaan van de kerk is een week lang groots gevierd! Er is een mooi boek uitgekomen over de geschiedenis van de kerk dat u ook via de Oudheidkundige Kring nog kunt aanschaffen.
Eind juli heeft Dineke Akkermans voor onze leden een zeer interessante lezing gegeven in de kerk van Rozendaal over de wandschilderingen ter plaatse. De belangstelling was groot en de reacties enthousiast.

Het initiatief van de PR-commissie om elke eerste zondag van de maand door een van de dorpen van de gemeente te wandelen onder leiding van een "gids", een inwoner van het betreffende dorp die veel kan verhalen over verleden en heden, is in goede aarde gevallen. De opkomst is steeds groot (ook niet leden kunnen meewandelen), na elke wandeling bereiken ons leuke reacties en melden zich nieuwe leden aan! De eerstvolgende wandeling is zondag 5 oktober door Laag Soeren.

Na de rust van de vakantietijd komen de activiteiten weer op gang. De lezingencommissie is druk doende met het organiseren van de najaarslezingen waarvan u de aankondiging als bijlage in A & H aantreft.

Tijdens het weekend van de "Open Monumenten Dagen", 13/14 september, kunt u met Walter de Wit, vice voorzitter van de Oudheidkundige Kring, een historische wandeling maken langs de Beekhuizense beek.

De Stichting Kleintje Cultuur organiseert een boekenmarkt in de Emmastraat in Velp op zaterdag 20 september, het is een Kunst en Boekenmarkt. Ook de Oudheidkundige Kring zal met een stand aanwezig zijn.

Graag tot ziens op een van bovengenoemde dagen!

Elise Olde Rikkert, voorzitter

Ambt & Heerlijkheid
een uitgave van de
Oudheidkundige Kring
Rheden - Rozendaal

Wandeling Oudheidkundige Kring

Boulevard 3, Velp

Poortje Overbeek, Velp

Huize Julia, Velp